

Rafael Masó: un cinquantenari embolcallat de silenci.

Les batalles perdudes de Rafael Masó

El silenci més absolut ha acompanyat el cinquantenari de la mort de l'arquitecte *Rafael Masó*. L'aniversari del seu prematur traspàs, ocorregut el 13 de juliol de 1935, no ha merescut ni una ratlla als diaris, ni un article a les revistes especialitzades, ni un gest de les Institucions. No s'ha pronunciat ni un mot per recordar el Rafael Masó poeta, creador de la revista *Vida* i de l'entitat *Ahenea*, defensor i promotor dels bells oficis, regidor municipal que va projectar el Passeig Arqueològic i l'Escola d'Arts i Oficis, autor d'edificis que, segons Joan Tarrús, "mereixen ser inclosos definitivament en la història de l'arquitectura europea del primer quart de segle".

El destí dels grans homes és guanyar batalles després de morts. Rafael Masó en va guanyar una, a Madrid, el 23 de febrer de 1981. En plena ocupació militar del Congrés dels Diputats, el

recull de la seva poesia, editat feia poc per Dolors Oller, va ser tret de les mans de Lluís Ma. de Puig per un guàrdia civil i portat al tinent que es trobava al bell mig de l'hemicicle. El tinent, després d'intentar, en va, de desxifrar l'enigma d'aquelles pàgines, va deixar el llibre sobre la taula, sota la presidència, i allà va romandre tota la nit aquell doll de poesia segrestada, inintel·ligible per als ocupants, com un crit de silenciosa lucidesa enmig de tanta irracionalitat.

Va ser, efectivament, una petita batalla guanyada. Però la batalla que han de guanyar els arquitectes després de morts és la de veure vius els edificis que han bastit. I, en aquest camp, Rafael Masó porta ja moltes batalles perdudes: la de la Casa Omedes, la de l'Escola d'Arts i Oficis, la dels xalets Teixidor, la d'Athenea, la del Garatge Teixidor, la del Magatzem Ense-

sa... I moltes altres obres seves es troben desemparades i desprotegides, en estat de degradació o de profanació i, al capdevall, en perill de desaparició.

Fa cinc anys, amb motiu del centenari del naixement de Masó, els organitzadors dels actes commemoratius van reunir en una Taula Rodona representants de les Institucions i dels Col·legis professionals per tal de recollir impressions i opinions sobre la possibilitat de recuperació i reutilització de la seva obra. Les propostes que es van formular van ser moltes i ben concretes: declaració de monuments històrico-artístics i protecció dels entorns que els desfiguren —mitjançant plans especials o estudis de detall—; creació d'incentius econòmics i exempció de taxes per als possibles restauradors; adquisició d'elements decoratius solts; creació d'una Sala Masó en algun dels Museus gironins;

adquisició de la Farinera Teixidor per convertir-la en edifici de serveis o en Museu d'Art Modern; i, en definitiva, una acció conjunta de les institucions gironines que fes possible, a nivell general, accions de salvaguarda com la que per la seva banda va emprendre el Col·legi d'Aparelladors amb la Casa de la Punxa.

Al cap de cinc anys de tantes i tan bones paraules, no s'ha avançat ni un pam en el terreny dels fets. Potser per això el cinquantenari de la mort de Masó ha estat embolcallat de silenci: per no haver de confessar que la seva obra no ens preocupa ni ens interessa gens.

Amb uns quants anys més de descuit, els gironins acabarem per tenir l'arquitectura que ens mereixem.

Yvette Barbaza torna a la Costa Brava després d'una llarga absència.

Yvette Barbaza o la visita de la vella dama

Ja es gros que la persona que hagi estudiat més a fons la Costa Brava sigui una francesa, però encara ho és més que la seva obra, publicada fa dinou anys a París, no es pugui llegir ni en català ni en castellà. Parlem, naturalment, de la doctora *Yvette Barbaza*, catedràtica d'Història i Geografia de la Universitat de París, i de la seva monumental tesi *Le paysage humain de la Costa Brava*: 822 pàgines de gran format, centenars de gràfics, plànols i mapes, setanta taules estadístiques fora del text. L'edició, de 1966, és del parisenc Armand Colin.

Ens hauríem estalviat moltes paraules vanes i moltes discussions inútils si tots haguéssim llegit a temps aquest llibre exhaustiu que contempla el litoral en tota la seva complexitat.

Però ja se sap que aquells eren els dies de l'enlluernament i dels triomfalismes, de l'especulació i de les vaques grasses. Ningú no va tenir interès a traduir el llibre i a posar-lo a l'abast de tothom, perquè la seva sola lectura hauria posat en entredit els disbarats que s'anaven consumant impunement, un darrera l'altre, a tot el llarg de la costa. Disbarats paisatgístics, urbanístics, i també sociològics i sòcio-econòmics. La tercera part de l'obra, titulada *El paisatge humà i els gèneres de vida pertorbats per la irrupció del turisme*, hauria hagut de ser de text i de capçalera per a tots els que tenien algun interès o alguna responsabilitat en relació amb la Costa Brava.

No va ser així, i els resultats són a la vista. Ara, després d'una llarga absèn-

cia, Yvette Barbaza ha tornat a la Costa Brava que va estudiar, descriure i estimar intensament durant deu anys. Ha vingut a celebrar algunes recuperacions, com la de la platja de Sant Feliu de Guíxols, i a plorar sobre els gratacels de Palamós, sobre el port esportiu de Llafranc, sobre la calamitat urbanística de Lloret de Mar i sobre tantes altres aberracions que el seu llibre ja intuïa com en una premonició que ningú no va escoltar.

La il·lustre geògrafa ha manifestat públicament la seva bona disposició per actualitzar el seu estudi. Qui sap si encara es refia de retrobar aquella "vella i magnífica costa de Girona, animada per una vida pròpia, profunda i multiforme", que ella va veure extingir-se sota l'acció impersonal de

l'impacte turístic. Qui sap si encara podria ajudar-nos a retonar-li "els seus trets originals, elaborats lentament al llarg dels segles per l'acció conjunta dels homes i del mar". Sigui com sigui, el repte és aquí: si Yvette Barbaza troba els ajuts suficients per part del món universitari, es compromet a enllestir la seva feina en el termini d'un any. Llavors la Diputació podria editar l'obra en català i potser s'arribaria a esborrar un greuge històric i un pecat d'ingratitude de vint anys de durada. Si això no es produís, seria l'hora d'encarregar a un èmul de Dürrenmatt que preparés, amb aquests materials, una nova versió de *La visita de la vella dama*.

Xavier Casademunt, més que un mestre

Xavier Casademunt o una història que no es podia explicar.

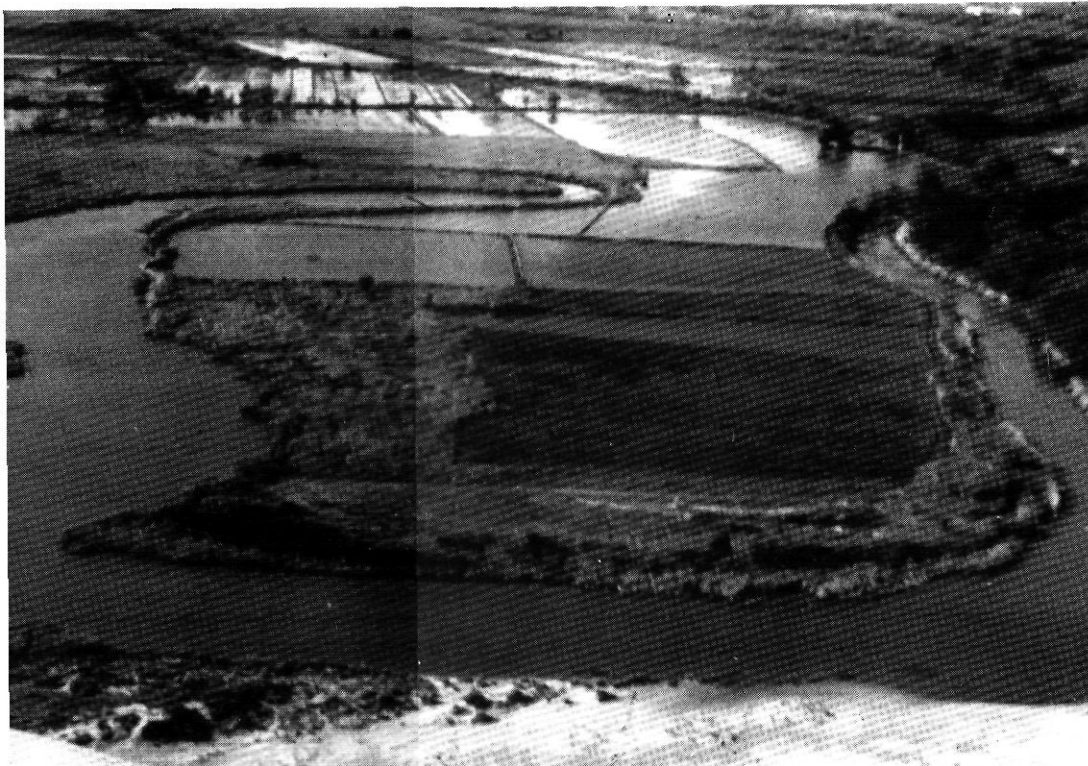
*H*avia demanat un poble petit i tranquil i l'han destinat a Sant Jordi Desvalls. Són els anys seixanta. *Xavier Casademunt i Arimany*, que en compleix tres més que el segle, és el mestre dels nois. Els alumnes el troben eficient i afectuós; els pares el veuen anar amunt i avall com un home treballador i ordenat, un xic distant però estudiós de la realitat del poble, fins a l'extrem d'escriure l'opuscle *Notes breus de geografia i història de Sant Jordi Desvalls*. No en saben gaire res, de la vida d'aquest home discret: només que ha arribat a mestre de Sant Jordi, després de fer de comptable, durant dotze anys, en una empresa de Girona.

Més tard, quan el senyor mestre ja és jubilat, els ex-alumnes el veuen aparèixer de sobte als diaris i comencen a descobrir la seva veritable història: una història extraordinàriament rica que abans no es podia explicar i que el seu protagonista havia dissimulat.

Xavier Casademunt i Arimany, figuerenc de naixement i gironí de residència, havia estat quelcom més que un mestre i un administratiu d'empresa comercial. L'any 1932, com a militant d'Esquerra republicana, va ser elegit Diputat al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Girona. A la cambra hi va fer una tasca important, sobretot a través de la comissió de Cultura. D'allà va passar a ser Director General d'Ensenyament, i Comissari de l'Oficina de Refugiats, durant la guerra civil. Després va venir l'exili de deu anys a França i a Mèxic, el retorn a Girona, el treball d'oficinista

i, al capdavant, el reingrés al Magisteri. L'antic director general d'Ensenyament tancava la seva vida activa com a mestre de poble: allò que en el fons, i per damunt de tot, havia volgut ser sempre.

Ara, quan el país ha recobrat la possibilitat de saber i de parlar, els ex-alumnes de Xavier Casademunt han cridat el seu antic mestre, de 87 anys, i l'han fet tornar a Sant Jordi Desvalls per tal de retre-li un homenatge. La revista *Paraules al vent* ha rescatat de l'oblit els seus fets i els seus escrits per tal de confegir amb ells un número extraordinari. Les primeres autoritats del municipi i de l'ensenyament s'han associat al reconeixement general. I l'homenatjat ha pogut escoltar complagut, de llavis dels seus antics alumnes, paraules com aquestes: "gràcies pels seus ensenyaments; gràcies per la seva amistat; gràcies per l'esperit de llibertat i de respecte a les persones i a les idees que, sense discursos, ens va anar inculcant".

Negar els aiguamolls de Pals és tan absurd com negar l'evidència.

Els altres aiguamolls

En el nostre dossier del número 110 sobre els aiguamolls salvaguardats per la llei del Parlament de Catalunya ja deixàvem ben clar que la batalla guanyada afectava només els de l'Alt Empordà, i que lamentablement en restaven al marge els del Baix: "la platera de Torroella de Montgrí i l'aiguamoll de l'Estartit, els estanys d'Ullastret i l'àrea humida de Pals, a més d'una illa del Ter".

Ara uns nous fets han tornat a posar en relleu els aiguamolls pendents de protecció. D'una banda, un treball guardonat amb el Premi Internacional Príncep de Asturias ha vingut a ratificar el seu interès evident. De l'altra, l'exposició

al públic del Pla General d'Ordenació del municipi de Pals ha posat de manifest fins a quin punt aquestes zones humides es troben dramàticament amenaçades. El Pla contempla la zona com a terreny urbanitzable no programat i, per tant, si arribés a prosperar, els aiguamolls es podrien convertir en una marina de canals navegables o en un port esportiu, a semblança del que ha passat en altres indrets prou coneguts i no massa llunyans.

És oportú de recordar que, en principi, el projecte de llei de protecció dels aiguamolls presentat al Parlament de Catalunya contemplava en igualtat de condicions els de l'Alt i els

del Baix Empordà, i que finalment, els segons van ser exclòsos del seu àmbit per raons no massa ben explicades; raons que potser entendríem ara, a la llum dels últims esdeveniments. Mentre el Grup de Defensa dels Aiguamolls del Baix Empordà malda per obtenir de la UNESCO la declaració de la zona com a Reserva integral de la biosfera, els interessats en la urbanització d'aquests terrenys opten per l'actitud més expeditiva: negar rodonament l'existència dels aiguamolls. Actitud que es qualifica per ella sola, perquè no hi ha res més absurd ni menys intel·ligent que entestar-se cegament a negar l'evidència.

El Roselló, diu *Jacint Verdaguier*, és com un arc de dues serralades que té per corda el mar. A l'esquerra, les Corberes; "a dreta les florides, granítiques Alberes..."

La serralada de l'Albera, últim contrafort pirinenc entre les planes rialleres del Roselló i de l'Empordà, pateix des de fa temps, tant en el vessant nord com en el sud, una sèrie d'agressions que poden provocar la degradació total. D'una banda, la desforestació progressiva, com a conseqüència dels incendis periòdics; d'altra banda, l'ocupació d'extenses àrees amb finali-

L'estrany veí

Sempre passa igual, en els anys de la dictadura: quan les altes instàncies dels diferents ministeris volien fer obres a Girona i no s'entien entre ells, els gironins en pagàvem les conseqüències. De les competències mal repartides entre la Direcció General de Belles Arts (que depenia d'Educació i Ciència) i la Direcció General d'Arquitectura (que depenia d'Obres Públiques), i de la comunicació permanent entre els dos ministeris, en van néixer a casa nostra equivocacions tan notables com la Llotja de Sant Domènec, els afegitons del Passeig Arqueològic o l'acabament de la Porta dels Apòstols.

Defensar l'Albera de les agressions serà una feina difícil.

gestiu de la riquesa del lloc —la morfologia, el paisatge, la flora, la fauna, els monuments, el patrimoni històric i cultural— i una eina que voldria ser eficaç per defensar un teries compartides sobre el territori exigeixen una doble lluita, i perquè alguns dels actuals depredadors s'hi troben fortament arrelats. Però qualsevol esforç valdrà la pena si es tracta de fer que no deixin de ser veritat els versos de mossén Cinto referits a aquest indret:

*"Volaren les gavines,
cantant cançons nove-
lles,
en eixes margenades on
bresquen les abelles, on
juguen els anyells".*

"Les florides, granítiques Alberes"

tats d'urbanització o d'utilització militar.

Ara, un conjunt de persones, grups i entitats de l'Alt Empordà s'han constituït en Coordinadora per a la Defensa de l'Albera i han co-

mençat una imaginativa campanya, recolzada en sòlids arguments científics, destinada a fer prendre consciència del problema i a demanar accions i solucions concretes a les ins-

tàncies polítiques de Barcelona i de Perpinyà per tal de convertir tota l'Albera en una àrea protegida. El dossier *Salvem l'Albera!*, preparat per la Coordinadora, és un inventari complet i sug-

del campanar

Ara, malgrat la democràcia i l'autonomia, sembla que som allà mateix i hem de tornar a pagar els plats trencats. La benvinguda demolició de les cases que hi havia arran del campanar de Sant Feliu ha fet néixer una petita plaça que té, com a teló de fons, un edifici nou. Sobre com havia de ser aquesta casa la Direcció General del Patrimoni Artístic de la Generalitat sostenia uns criteris, però la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge, que la feia, en sostenia uns altres. No va haver-hi manera de posar-los d'acord i el resultat ha estat un immoble difícilment compatible amb l'entorn urbanístic, que hom

Un immoble difícilment compatible amb l'entorn urbanístic.

diria dissenyat expressament amb el desig d'enfrontar-lo amb els monuments que té a la vora.

Aquesta voluntat de confrontació amb el context ha assolit la darrera cota en ser pintada la façana amb un imprevisible color lilós, totalment insòlit en aquell indret urbà. L'Ajuntament de

Girona ha hagut de posar en coneixement de la Generalitat que el color emprat no es troba inclòs en la carta de colors del Pla Especial del Barri Vell.

El color, doncs, potser canviarà. Però tant se val. Perquè aquesta tonalitat inesperada no és més que el detall final d'una incohe-

rència que s'ha gestat des de fora i que els de dins de la ciutat haurem de suportar.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ